

რა თქმა უნდა, საკუთრების უფლების ხელშეკრულების გაფორმებამდე ბანკი რწმუნდება, რომ მსესხებელი ნამდვილადაა ქონების მესაკუთრე, მაგრამ ეს არ გამოირიცხავს ყველა რისკს, ვინაიდან კრედიტორი დიდადაა დამოკიდებული იმ მსესხებლის პატიოსნებაზე, რომელთანაც რჩება ქონება. ამ რისკისაგან თავის დასაღწევად ბანკები აღნიშნული ქონების საბაზრო ღირებულებაზე მნიშვნელოვნად ნაკლებ თანხას გასცემენ კრედიტის სახით. მეორე მექანიზმი, რითაც ბანკები ახდენენ რისკის შემცირებას, არის მსესხებლის მფლობელობაში დარჩენი ქონების დაზღვევა.

ზოგადად, კრედიტის უზრუნველყოფის სხვადასხვა ფორმის დროს, რისკების შესამცირებლად ბანკები ხშირად იყენებენ როგორც დაგირავებული ქონების, ისე მსესხებლის ჯანმრთელობისა და უბედური შემთხვევისაგან დაზღვევის პრაქტიკას. დაზღვევის პოლისის ღირებულების ანაზღაურება ხდება ან ბანკის, ან მსესხებლის მიერ.

გარდა ამისა, ცალკეულ შემთხვევებში გაცემული კრედიტის უზრუნველსაყოფად შეიძლება გამოყენებულ იქნეს უზრუნველყოფის არა ერთი, არამედ ერთდროულად რამდენიმე ფორმა, რასაც შერეული უზრუნველყოფა ეწოდება.

13.4. საბანკო პროცენტი და მის ღონეზე მოქმედი ფაქტორები. საპროცენტო მარჟა

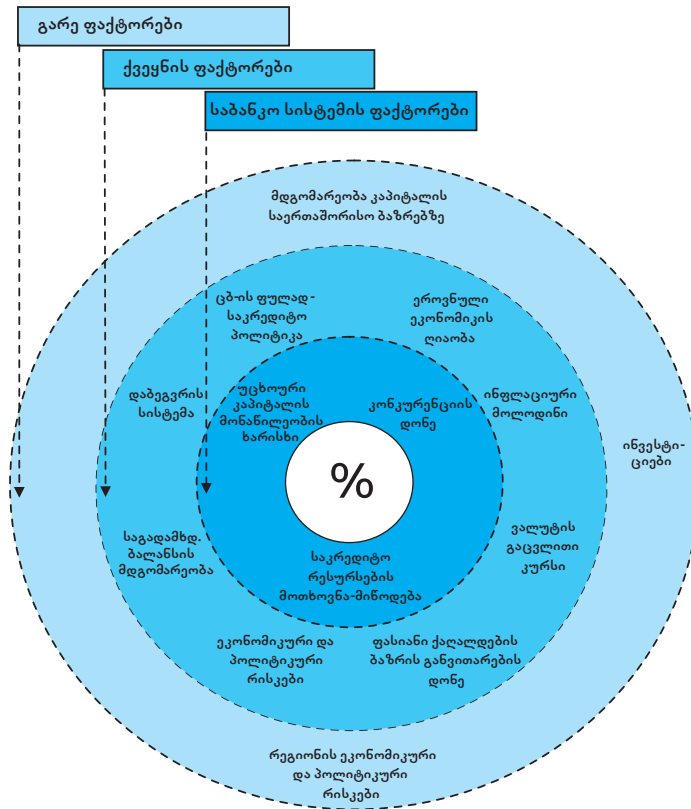
პროცენტი – ესაა მოგების ნაწილი, რომელსაც მსესხებელი უხდის კრედიტორს მისგან დროებით სარგებლობაში მიღებული სასესხო კაპიტალის სანაცვლოდ. პროცენტის წყაროდ გვევლინება სასესხო კაპიტალის სამენარმეო პროცესში შექმნილი დამატებითი ღირებულება. მენარმე სუბიექტის მიერ სასესხო კაპიტალის გამოყენებით მიღებული მოგება ორ ნაწილად იყოფა: პროცენტი, რომელსაც ის იხდის სასესხო კაპიტალის სარგებლობისათვის და მოგება, რომელიც რჩება მის მფლობელობაში.

საბანკო პროცენტი არის სასესხო პროცენტის სახეობა და ჩნდება მაშინ, როცა საკრედიტო ურთიერთობების ერთ-ერთ სუბიექტს წარმოადგენს ბანკი. საბანკო პროცენტი სხვადასხვა ფორმით გვევლინება, ეს ფორმებია: სადეპოზიტო პროცენტი, პროცენტი კრედიტებზე, მათ შორის, ბანკთაშორის კრედიტებზე, პროცენტი ფასიან ქალაქებზე და ა.შ.

ჩვენი დღევანდელი რეალობისათვის საბანკო პროცენტი წარმოადგენს უმნიშვნელოვანეს მაკროეკონომიკურ მაჩვენებელს, რომლის სიდიდე და ცვლილება ერთნაირად მნიშვნელოვანია როგორც ბანკირებისათვის, ფინანსისტებისათვის, ინვესტორებისა და ანალიტიკოსებისათვის, ასევე მენარმეებისა და უბრალო მოქალაქეებისათვის. საქმის ასეთი ვითარება ბუნებრივია: საბანკო საპროცენტო განაკვეთი – ესაა მთავარი ფასი, ეროვნული ეკონომიკის მდგომარეობის ერთ-ერთი მთავარი მაჩვენებელი. საბანკო პროცენტი არის მაკრო- და მიკროეკონომიკის რეგულირების სისტემის ერთ-ერთი უმნიშვნელოვანესი ინსტრუმენტი, რომელიც თავისი მნიშვნელობითა და სიმარტივით აღემატება ეკონომიკაზე ზემოქმედების სხვა ინსტრუმენტებს.

რა თქმა უნდა, კომერციული ბანკები თავისი ნება-სურვილით ვერ აწესებენ თავიანთი საკრედიტო პროდუქტის ფასს, ანუ მისაღები პროცენტის ოდე-

ნობას. თუ კომერციული ბანკი ბაზარზე გამოიტანს საკრედიტო პროდუქტს საბაზროზე მნიშვნელოვნად მაღალი ფასით, იგი არ გაიყიდება, მნიშვნელოვნად დაბალი ფასის შემთხვევაში კი არადამაკმაყოფილებელი იქნება მისი ფინანსური შედეგები. კონკრეტული კომერციული ბანკის საკრედიტო პროდუქტის ფასი, ანუ საპროცენტო განაკვეთი კონკურენტუნარიანი უნდა იყოს (თუმცა, უნდა გვახსოვდეს, რომ კონკურენტული უპირატესობის მოსაპოვებლად პროდუქტის ფასი ერთადერთი განმსაზღვრელი არაა). საბანკო პროცენტის, ამ ერთი შეხედვით მარტივი მაჩვენებლის, დონეზე უამრავი ფაქტორი ახდენს გავლენას, რომლებიც შეიძლება სამ ძირითად ჯგუფად დავყოთ: 1) გარე ფაქტორები, 2) ქვეყნის ფაქტორები და 3) საბანკო სისტემის ფაქტორები (იხ. ნახ. №13.1.). მოკლედ განვიხილოთ და დავახასიათოთ თითოეული მათგანი:

ნახ. №13.1. საბანკო პროცენტების ნაციონალურ სისტემაზე მოქმედი ფაქტორები

1) გარე ფაქტორებში შედის ის ფაქტორები, რომლებიც ქვეყნის გარედან ახდენენ გავლენას ნებისმიერი საბაზრო ეკონომიკის მქონე ქვეყნის საბანკო პროცენტის განაკვეთის დონეზე. აქ შედის შემდეგი ფაქტორები:

- მდგომარეობა კაპიტალის საერთაშორისო ბაზრებზე – ესაა კაპიტალის, განსაკუთრებით კი – საკრედიტო რესურსების მსხვილი საერთაშორისო ბაზრები. მათ შორის ყველაზე მეტად ცნობილია საკრედიტო რესურსების ლონდონური ბანკების ბანკთაშორისო ბაზარი, სადაც

დაფიქსირებული განაკვეთები სხვადასხვა ვადიან რესურსზე (1-, 2-, 6- და 12-თვიანი) ცნობილია, როგორც LIBOR, პარიზული ბაზრების საკრედიტო რესურსების ბაზარი (PIBOR) და ნიუ-იორკის ბანკების საკრედიტო რესურსების ბაზარი (NIBOR).

ეს ბაზრები არიან ძალიან მგრძობიარენი მსოფლიო საბაზრო კონიუნქტურის ცვლილებისადმი, ხოლო, თავის მხრივ, ისინი გავლენას ახდენენ სხვა ქვეყნებში საბანკო პროცენტების განაკვეთების დონეზე. უფრო მეტიც, ბევრ ქვეყანაში, მათ შორის, საქართველოშიც, როგორც ბანკთაშორისი, ისე საბანკო კრედიტის პროცენტი, შეიძლება მიბმული იყოს გარკვეულ მაჩვენებლებზე, მაგალითად, LIBOR+3%. დღევანდელი ფინანსური გლობალიზაციის პირობებში ამ ფაქტორის გავლენა მეტად დიდია და იგი სულ უფრო მნიშვნელოვანი ხდება.

- **რეგიონის პოლიტიკური და ეკონომიკურ რისკები**, ანუ რეგიონში (გეოპოლიტიკური თვალსაზრისით) განვითარებული დადებითი თუ უარყოფითი პოლიტიკური და ეკონომიკური ტენდენციები, მათთან დაკავშირებული რისკები და მოლოდინები პირდაპირ გავლენას ახდენენ რეგიონში არსებული ქვეყნების საბანკო საპროცენტო განაკვეთებზე. შესაბამისად, მათი გავლენაც ადეკვატურია – რისკების ზრდა ან მათი ზრდის მოლოდინი იწვევს საბანკო პროცენტების გაზრდას და პირიქით.
- **ინვესტიციები**, რომლებიც შემოედინება ქვეყანაში, დადებით გავლენას ახდენენ საბანკო პროცენტების დონესა და დინამიკაზე.

2) ქვეყნის ფაქტორებში შედის ის მაკროეკონომიკური ფაქტორები, რომლებიც არის კონკრეტული ქვეყნისათვის დამახასიათებელი და განპირობებულია მისი ეკონომიკური და პოლიტიკური მდგომარეობით კონკრეტული პერიოდისათვის.

- **ცენტრალური ბანკის ფულად-საკრედიტო პოლიტიკის** გავლენა საბანკო სისტემასა და, შესაბამისად, საბანკო პროცენტის დონეზე, არის უმნიშვნელოვანესი. აღნიშნული გავლენა გამოიხატება ქვეყნის ცენტრალური ბანკის ფულად-საკრედიტო პოლიტიკის მონეტარულ ინსტრუმენტებით (მინიმალური სარეზერვო მოთხოვნები, რეფინანსირების განაკვეთი, ანუ სააღრიცხვო პოლიტიკა და ოპერაციები ღია ბაზარზე).

მინიმალური სარეზერვო მოთხოვნების ნორმის ზრდა ნიშნავს ბანკებიდან უფრო მეტი სახსრების ამოღებასა და მათ ცენტრალურ ბანკში ამ ბანკების სპეციალურ ანგარიშზე „გაყინვას“, რაც, ბუნებრივია, იწვევს რესურსების ნაკლებობასა და მათ გაძვირებას. პირიქით, ნორმის შემცირება მათ სიჭარბესა და გაიაფებას განაპირობებს.

რეფინანსირების, ანუ სააღრიცხვო განაკვეთის, შემცირება იწვევს კომერციული ბანკების მიერ ცენტრალურ ბანკში ასაღები საკრედიტო რესურსის გაიაფებას, რაც, ბუნებრივია, რესურსის გაიაფებას, ანუ საბანკო პროცენტის შემცირებას იწვევს. შესაბამისად, რეფინანსირების განაკვეთის ზრდა საბანკო პროცენტის გაზრდის სტიმულატორია.

ანალოგიურად, ოპერაციები ღია ბაზარზე, ანუ ცენტრალური ბანკების მიერ სახელმწიფო ფასიანი ქაღალდების ყიდვა და გაყიდვა, ასევე რეპო ოპერაციების განხორციელება, ამცირებს ან ზრდის ფულად მასას მიმოქცევაში, რითაც ასტიმულირებს საბანკო პროცენტების ზრდას ან შემცირებას.

- **ეროვნული ეკონომიკის ღიაობა**, ანუ ქვეყანაში უცხოური კაპიტალის თავისუფალი შემოსვლის მაღალი ხარისხი, ექსპორტ-იმპორტის თავისუფალი რეჟიმი დადებით გავლენას ახდენს საბანკო პროცენტის სტაბილურ დონეზე.
- **ინფლაციური მოლოდინი** არსებითი ფაქტორია, რომელიც მნიშვნელოვან გავლენას ახდენს საბანკო პროცენტის დონეზე, განსაკუთრებით ეს ეხება საპროცენტო განაკვეთებს ეროვნულ ვალუტაში. იმის გამო, რომ ინფლაციის გავლენით კრედიტორისადმი დაბრუნებული რესურსის რეალური ღირებულება შეიძლება შემცირებული აღმოჩნდეს, ბანკები კრედიტების გაცემისას პროცენტის გაზრდით ახდენენ მოსალოდნელი დანაკარგების თავიდან აცილებას. ბუნებრივია, იგივე მოტივი ამოძრავებთ მათ, ვინც ახდენს ბანკებში ფულადი სახსრების განთავსებას.
- **ვალუტის გაცვლითი კურსი** და მისი მერყეობა ასევე დიდ გავლენას ახდენს საბანკო კრედიტის დონეზე, განსაკუთრებით იმ ქვეყნებში, სადაც მაღალია დოლარიზაციის დონე. ასეთი ქვეყნების რიგს მიეკუთვნება საქართველო.
- **ფასიანი ქაღალდების ბაზრის განვითარება**, როგორც საბანკო დაკრედიტების ალტერნატივა, ასევე დიდ გავლენას ახდენს საბანკო პროცენტზე. აქედან გამომდინარე, სახელმწიფო და კორპორაციული ფასიანი ქაღალდების ორგანიზებული ბაზრისა და ფულად-საკრედიტო ბაზრის ძირითადი პარამეტრები – შემოსავლიანობა და ოპერაციების მოცულობა პირდაპირ უკავშირდება ერთმანეთს.
- **პოლიტიკური და ეკონომიკური რისკები**, როგორც ინვესტიციების, ბიზნესის განვითარების, უცხოური კაპიტალის შემოღინების, ფასიანი ქაღალდების განვითარებისა და ა.შ. მნიშვნელოვანი ხელის შემშლელი ფაქტორებია, ამდენად მათი გავლენა საბანკო პროცენტების დონეზე, ბუნებრივია, მაღალია. ამ რისკების დონე და ხარისხი აისახება სხვადასხვა სარეიტინგო სააგენტოების შეფასებებსა და რეიტინგებში^[21].
- **საგადამხდელი ბალანსის მდგომარეობა** – ესაა მისი საგარეო-ეკონომიკური ოპერაციების ნაერთი მაჩვენებლის სურათი, რომელიც ასახავს ქვეყნის საერთაშორისო ვაჭრობაში მონაწილეობის ხარისხს, საერთაშორისო ეკონომიკური ურთიერთობების მასშტაბებს. ბუნებრივია, მისი მდგომარეობა, განსაკუთრებით კი, შესაბამისობა, ექსპორტსა და იმპორტს, უცხოური ვალუტის შემოღინება-გაღინებას შორის, მნიშვნელოვან გავლენას ახდენს ქვეყნის საბანკო კრედიტის დონეზე.
- **დაბეგვრის სისტემა** დიდ გავლენას ახდენს კომერციული ბანკის საბოლოო ფინანსური შედეგის – წმინდა მოგების ფორმირებაზე. დასაბეგრი ბაზის, გადასახადის განაკვეთის თუ გადახდის რეჟიმის ცვლილე-

21 სარეიტინგო სააგენტოები – ესაა კომერციული ორგანიზაციები, რომლებიც ახორციელებენ ემიტენტების საგადამხდელუნარიანობის, კორპორაციული მართვის ხარისხის, აქტივების მართვის ხარისხის და სხვ. შეფასებას. მათი მთავარი „პროდუქტია“ საგადამხდელუნარიანობის შეფასება, ანუ საკრედიტო რეიტინგის (გრძელვადიანი და მოკლევადიანი) მინიჭება ქვეყნისთვის, ბანკისთვის ან სხვა კომპანიისთვის. ასევე ხდება გრძელვადიანი და მოკლევადიანი პროგნოზების გაკეთება. ემიტენტისათვის მინიჭებული საკრედიტო რეიტინგი ასახავს სავალო ვალდებულების ვერგადახდის რისკს და გავლენას ახდენს სავალო ვალდებულების საპროცენტო განაკვეთზე, ფასსა და შემოსავლიანობაზე. შესაბამისად – უფრო მაღალი რეიტინგი გადაუხდელობის უფრო ნაკლები რისკის მანიშნებელია. ცნობილი საერთაშორისო სარეიტინგო კომპანიების „დიდ სამეფოში“ შედიან: Fitch Ratings, Moody's და Standard & Poor's.

ბამ შეიძლება მნიშვნელოვნად გააუარესოს (ან გააუმჯობესოს) ბანკის ფინანსური მაჩვენებლები, რაც, თავის მხრივ, გამოიწვევს მათ რეაქციას, მოახდინონ აღნიშნულის კომპენსირება თავიანთი მომსახურების, ანუ საბანკო კრედიტების გაძვირებით (ან გაიაფებით).

3) საბანკო სისტემის ფაქტორები ის ფაქტორებია, რომლებიც უშუალოდ ქვეყნის საბანკო სისტემის შიგნითაა კონცენტრირებული და დიდადა დამოკიდებული მის ისტორიაზე, ტრადიციებზე, განვითარების დონეზე, მის როლზე ქვეყნის ეკონომიკაში და ა.შ. ამ ფაქტორებს შორის უმნიშვნელოვანესია:

- საკრედიტო რესურსების მოთხოვნა-მიწოდება არის უმთავრესი ფაქტორი, რომელიც განსაზღვრავს საბანკო პროცენტის ნორმას. ფულადი რესურსების მოთხოვნა-მიწოდებას, თავის მხრივ, საბაზრო ეკონომიკის პირობებში რამდენიმე ფაქტორი განსაზღვრავს (არსებული რისკები, ეკონომიკის ციკლურობა, საკანონმდებლო ბაზა და ა.შ.). ეკონომიკური რეცესიებისა და კრიზისების დროს, როგორც წესი, მოთხოვნა საკრედიტო რესურსებზე მცირდება, ხოლო აღმავლობის დროს იზრდება და თუკი ამ დროს არ ხდება შესაბამისი მიწოდება, საპროცენტო განაკვეთები იზრდება;
- **კონკურენციის დონის**, როგორც საბანკო პროცენტის განაკვეთზე მოქმედი ფაქტორის გავლენა, დამოკიდებულია კონკრეტული ქვეყნის საბანკო სისტემის სპეციფიკაზე, მასში ძალთა განლაგებაზე. იმ ქვეყნებში ან რეგიონში, სადაც რომელიმე ბანკი არის მონოპოლისტი ფულად ბაზარზე ან რომელიმე საკრედიტო პროდუქტზე, იგი ფლობს უპირატესობას, გავლენა მოახდინოს მისთვის ხელსაყრელ პირობებზე, მათ შორის, საბანკო პროცენტზე;
- **უცხოური საბანკო კაპიტალის მონაწილეობის ხარისხი** მეტად მნიშვნელოვანია გამომდინარე იქიდან, რომ იგი ზდის კონკურენციას საბანკო ბაზარზე და რესურსების დეფიციტის ოპერატიულ აღმოფხვრას უწყობს ხელს.

ზემოთ აღნიშნული ფაქტორები გავლენას ახდენენ ზოგადად ქვეყანაში არსებულ საბანკო საპროცენტო განაკვეთების დონეზე. რაც შეეხება კონკრეტულ შემთხვევებს, ყოველივე ზემოაღნიშნულთან ერთად, საბანკო კრედიტის დონეზე გავლენას ახდენს ცალკეული კომერციული ბანკის ფაქტორები, კერძოდ, მისი სტრატეგიული მიზნები, ადგილი და როლი საბანკო სისტემაში, მენეჯმენტის ხარისხი და ა.შ.

ამასთან, საბანკო პროცენტის ოდენობა კონკრეტულ შემთხვევებში განსხვავებულია როგორც პასიური, ისე აქტიური ოპერაციების მიხედვით. პასიური ოპერაციების დროს იგი დამოკიდებულია ისეთ ფაქტორებზე, როგორებიცაა: რესურსის ვადა და პირობები, ბანკის კრედიტორის ტიპი, ბანკის ფინანსური მდგრადობა, მისი კაპიტალის მოცულობა და იმიჯი. საბანკო პროცენტები აქტიური ოპერაციების კონკრეტულ შემთხვევებში დამოკიდებულია ისეთ ფაქტორებზე, როგორებიცაა: განთავსების ვადები და პირობები, მსესხებლის ტიპი, კრედიტის უზრუნველყოფა, დაბრუნების პირობები, მიზნობრიობა და ა.შ.

თუ მოვახდენთ გარკვეულ კლასიფიკაციას, თითოეული კონკრეტული გარიგებისას კომერციული ბანკის მიერ პროცენტის ნორმის გაანგარიშების დროს მხედველობაში მიიღება შემდეგი ფაქტორები:

- საბაზო საპროცენტო განაკვეთი, რომელიც გაიანგარიშება მოზიდული რესურსების რეალური ფასის საფუძველზე;
- ბანკის სხვა საკუთარი ხარჯები;
- საკრედიტო ოპერაციების მიხედვით მომგებიანობის გეგმური ნორმა;
- რისკის ფაქტორი, რომელშიც შედის:
  - მსესხებლის კრედიტუნარიანობა;
  - უზრუნველყოფის მოცულობა და ხარისხი;
  - კრედიტის ვადა;
  - მსესხებლისა და ბანკის თანამშრომლობის ისტორია და ხარისხი.

სწორედ აღნიშნული გარემოება განაპირობებს იმას, რომ ბანკების მიერ ცალკეულ საკრედიტო პროდუქტებზე ფასი ცხადდება არა ერთი ნიშნულით, მაგალითად, 17%-ით, არამედ გარკვეული დაიპაზონით, ვთქვათ „15%-დან“ ან „15%-24%“. ეს იმას ნიშნავს, რომ ბანკი თავისი საკრედიტო პროდუქტების გაყიდვას აპირებს არა პრინციპით – „ყველას ერთნაირ ფასად“, არამედ ინდივიდუალური მიდგომით. ამ ინდივიდუალური მიდგომის საფუძველს წარმოადგენს ის რისკები, რომელთა ალბასაც აპირებს ბანკი საკუთარ თავზე კონკრეტული კრედიტის გაცემისას. კრედიტის გაცემის ყოველ ცალკეულ შემთხვევაში სხვადასხვაა ამ კრედიტის არდაფარვის რისკი, შესაბამისად, განსხვავებულია მათი ფასიც, რომელიც მათთან დაკავშირებული რისკების ადეკვატურია.

კომერციული ბანკები აწესებენ საპროცენტო განაკვეთებს თავიანთი ქვეყნების ცენტრალური ბანკის რეფინანსირების განაკვეთზე ორიენტაციით. მსგავსი პრაქტიკა პირდაპირი მნიშვნელობით უკვე საქართველოშიც დაინერგა საშუალო და გრძელვადიან კრედიტებზე (მაგალითად, იპოთეკურ სესხებზე). ასეთი საპროცენტო განაკვეთის სტრუქტურაში მნიშვნელოვან როლს თამაშობს ანაბრების პროცენტები, ანუ ყველაზე ძვირიანი მოზიდული რესურსის ფასი. პროცენტები, რომელთაც ბანკები უხდიან თავიანთ მენაბრებს, ყოველთვის მნიშვნელოვნად ნაკლებია გაცემული კრედიტების ფასზე. ამ სხვაობის საფუძველზე ფორმირდება საბანკო მოგების ერთ-ერთი უმნიშვნელოვანესი მაჩვენებელი და წყარო – საპროცენტო მარჟა. **საპროცენტო მარჟა (სპრედი)** – ესაა სხვაობა შემოსავლების მომტანი აქტივებისა და ხარჯიანი პასივების საშუალო შენონილ საპროცენტო განაკვეთებს შორის. როგორც გვახსოვს, აღნიშნული კოეფიციენტი უკვე განვიხილეთ გასულ მასალაში (ფორმულა 10.7). რაც მეტია საპროცენტო მარჟა, მით მეტია ბანკის მოგება და რენტაბელობა.

ასევე არსებობს საპროცენტო მარჟის განმარტებისა და გაანგარიშების სხვა ალტერნატივებიც. ხშირად საპროცენტო მარჟა, უფრო სწორად – **წმინდა საპროცენტო მარჟა**, განიმარტება, როგორც სხვაობა პროცენტულ შემოსავალსა და პროცენტულ ხარჯებს შორის (წმინდა საპროცენტო შემოსავალი), შეფარდებული შემოსავლების მომტანი აქტივების ან მთლიანი აქტივების საშუალო მოცულობასთან, გამოსახული პროცენტებით. აღნიშნული კოეფიციენტი ასევე განხილულ იქნა გასულ მასალაში (ფორმულა 10.4).

როგორც აღინიშნა, საპროცენტო მარჟა არის ბანკის წარმატებული საქმიანობის, მისი რენტაბელობის სურათის ამსახველი მნიშვნელოვანი მაჩვენებელი. შეიძლება არსებობდეს საპროცენტო მარჟის გაზრდის ორი გზა:

- **საპროცენტო შემოსავლების ზრდა**, რომელთა შორის არის საკრედიტო დაბანდების მოცულობისა და სტრუქტურის ცვლილება. სტრუქტურული ცვლილებები შეიძლება შეეხებოდეს ვადიანობას, ვალუტებს, საკრედიტო პროდუქტებს, ქვეყნის რეგიონებსა და ა.შ.;

- **საპროცენტო ხარჯების შემცირება**, რაც გულისხმობს მოზიდული რესურსების მართვას, ახალი, უფრო იაფი წყაროების მოძიებას, რაც ასევე გულისხმობს მოზიდული სახსრების პორტფელის სტრუქტურულ ცვლილებებს.

როგორც ცნობილია, მაღალი საპროცენტო განაკვეთებით ხასიათდება უფრო რისკიანი საბანკო საკრედიტო პროდუქტები, ამიტომ კომერციული ბანკის საპროცენტო პოლიტიკის ზემოაღნიშნული ამოცანების რეალიზაცია არ ნიშნავს, რომ წმინდა საპროცენტო მარჟის გაზრდა მოხდეს ბანკის მიერ დადგენილი რისკის პარამეტრების უგულვებელყოფის ხარჯზე. კომერციული ბანკის აქტივებთან და პასივებთან დაკავშირებული საპროცენტო განაკვეთები და რისკის ხარისხი ცვლადი სიდიდეებია, რომლებიც გარე ზემოქმედების დიდი გავლენის ქვეშ არიან. როგორც წესი, ცალკეულ ბანკს, თუკი, რა თქმა უნდა, იგი არაა ბაზრის მონოპოლისტი, არ ძალუძს ამ გარე ფაქტორებზე რაიმე მნიშვნელოვანი გავლენის მოხდენა. აქედან გამომდინარე, საპროცენტო მარჟის მართვა მოითხოვს მთლიანად ეკონომიკასა და საბანკო სექტორში, მათ შორის, საბანკო ოპერაციების ბაზარზე მიმდინარე ცვლილებების მუდმივ და დანვრილებით მონიტორინგსა და ანალიზს. ყოველივე აღნიშნულს ართულებს ინფლაციური მოლოდინი, რომლის პირობებშიც საპროცენტო განაკვეთების პროგნოზირება და მართვა განსაკუთრებით ძნელია.

კომერციული ბანკის მიერ საკუთარი საპროცენტო პოლიტიკისა და საპროცენტო განაკვეთების განსაზღვრისას სასურველი საპროცენტო მარჟის მისაღწევად გათვალისწინებული უნდა იყოს შემდეგი ფაქტორები:

- **რისკები** (საკრედიტო, საპროცენტო, სავალუტო და ა.შ.);
- **აგრესიულობა** (აპირებს თუ არა იგი თავისი პოზიციების, საბაზრო წილის ზრდას);
- **სამიზნე კონკურენცია** (რომელი პროდუქტების მიხედვით აპირებს იგი სხვა ბანკებთან კონკურენციას);
- **პრიორიტეტები** (რა არის მისთვის უფრო მნიშვნელოვანი, მოკლევადიანი მიზანი – მიიღოს მეტი მოგება, თუ გრძელვადიანი მიზანი – განავითაროს კლიენტებთან პარტნიორული ურთიერთობები);
- **საერთო მომგებიანობა** (საპროცენტო მარჟა შეიძლება შემცირებულ იქნეს, თუკი კლიენტები ან მათი რომელიმე სემგმენტი არიან სხვა შემოსავლების მნიშვნელოვანი წყარო);
- **რესურსის ფასი** (რა არის ბანკის მიერ მოზიდული მოკლევადიანი და გრძელვადიანი რესურსების ფასი);
- **საპროცენტო განაკვეთების ზედა ზღვარი** (შეიძლება ქვეყნის ცენტრალური ბანკის ან ბანკების კავშირის მიერ დაწესებული იყოს გარკვეული ზედა ზღვარი).

კომერციული ბანკის მიერ საპროცენტო მარჟის დონის შეფასების ყველაზე მარტივ ხერხს წარმოადგენს მისი დინამიკის მონიტორინგი. ასევე გამოიყენება მისი შედარება კონკურენტების ან მთლიანად საბანკო სისტემის ანალოგიურ მაჩვენებელთან, აგრეთვე საპროცენტო მარჟის საკმარისობის კოეფიციენტთან. **საპროცენტო მარჟის საკმარისობის კოეფიციენტი** გვიჩვენებს ბანკისათვის მინიმალურ დონეს და გამომდინარეობს საპროცენტო მარჟის მთავარი დანიშნულებიდან – მოზიდულ რესურსებზე განეული დანახარჯების დაფარვა. საკმარისი საპროცენტო მარჟა შეიძლება გაანგარიშებულ იქნეს მოზიდული რესურსების გასული პერიოდის ფაქტობრივი და მომავალი,

საპროგნოზო მაჩვენებლებიდან გამომდინარე. საკმარისი საპროცენტო მარჟის გაანგარიშება აუცილებელია ბანკის მომავალი სტრატეგიული დაგეგმვისა და მიმდინარე პორტფელების ფორმირებისათვის.

საკმარისი საპროცენტო მარჟის, რესურსების რეალური ფასისა და ინფლაციის გათვალისწინებით ფორმირდება კომერციული ბანკის **საპროცენტო მარჟის მინიმალური, ანუ საორიენტაციო დონე**. ესაა მაჩვენებელი, რომლის უზრუნველყოფა აუცილებელია აქციონერებისათვის დამაკმაყოფილებელი რენტაბელობის დონისა და წმინდა მოგების მისაღებად. საპროცენტო მარჟის საკმარისობის კოეფიციენტი, ასევე მისი მინიმალური (საორიენტაციო) აუცილებელი დონე შეიძლება გამოითვლებოდეს როგორც მთლიანად ბანკის, ისე მისი ცალკეული ოპერაციებისა და მიმართულებების მიხედვით. აქტიური ოპერაციების ცალკეული სახეობების მიხედვით აღნიშნული მაჩვენებლების ფაქტობრივი და საპროგნოზო დონეების შედარება საშუალებას იძლევა, შეფასებულ იქნეს ბანკის ბიზნესმიმართულებების, საქმიანობის ცალკეული სახეობების რეალური რენტაბელობა და შემოსავლიანობა.

13.5. საპროცენტო განაკვეთის სახეობები და დარიცხვის მეტოღები

საპროცენტო განაკვეთი კრედიტზე შეფარდებითი სიდიდეა, რომელიც გამოხატავს მსესხებლის მიერ კრედიტორისადმი დასაბრუნებელი კრედიტის ფასს. როგორც წესი, პრაქტიკაში მიღებულია წლიური საპროცენტო განაკვეთების გამოყენება. საპროცენტო განაკვეთი, ანუ კრედიტის ფასი, კაცობრიობის ერთ-ერთი ყველაზე ძველი და საინტერესო გამოგონებაა. იგი გაჩნდა საკრედიტო ურთიერთობების წარმოშობისთანავე, ჯერ კიდევ ნატურალური მეურნეობის დროს, მაგალითად, ერთი გლეხი მარცვლეულის სესხების სანაცვლოდ უკან აბრუნებდა უფრო მეტ მარცვლეულს. ეს „მეტი“ მარცვლეული იყო სწორედ ამ სესხის ფასი.

საბანკო სისტემაში გამოყენებული საპროცენტო განაკვეთები მეტად მრავალფეროვანია და მათი კლასიფიკაცია სხვადასხვა ნიშნით შეიძლება. გამოყენების მიზნიდან გამომდინარე, საპროცენტო განაკვეთები შეიძლება სამ სახეობად დავაჯგუფოთ:

- **საბანკო საქმიანობის რეგულირებისათვის განკუთვნილი პროცენტები**, რომლებშიც, როგორც წესი, შედის ცენტრალური ბანკების რეფინანსირების, სააღრიცხვო, მინიმალური სარეზერვო მოთხოვნებისა და სხვა საპროცენტო განაკვეთები;
- **სააუქციონო საბანკო საპროცენტო განაკვეთებს** მიეკუთვნება დეპოზიტებისა და კრედიტების განაკვეთები, რომელთა დადგენა ხდება ბანკთაშორის აუქციონებზე ვაჭრობის გზით;
- **საბანკო საპროცენტო განაკვეთები**, რომელთაც მიეკუთვნება ბანკების მიერ უშუალოდ კლიენტებთან ურთიერთობის დროს დადგენილი პროცენტები დეპოზიტებსა და კრედიტებზე.